

Mariana Mazzucato

PODJETNIŠKA DRŽAVA

*Razkrinkavanje zmot
o javnem in zasebnem sektorju*

Mariana Mazzucato

PODJETNIŠKA DRŽAVA

*Razkrinkavanje zmot
o javnem in zasebnem sektorju*

Prevedel Samo Kuščer

UMco

Ljubljana, 2018

Mariana Mazzucato
PODJETNIŠKA DRŽAVA
Razkrinkavanje zmot o javnem in zasebnem sektorju

THE ENTREPRENEURIAL STATE
Debunking Public vs Private Sector Myths

Copyright © 2015, 2018, Mariana Mazzucato. All Rights Reserved.
© za Slovenijo UMco d. d., 2018. Vse pravice pridržane.

Prevod: Samo Kuščer
Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Angažirano

Odgovorni urednik: Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka in postavitev: Aleš Cimprič
Številčenje kazala: Vanja Jazbec
Slika na naslovnici: Depositphotos
Tisk: Primitus d.o.o.
Naklada: 400 izvodov, 1. natis
Ljubljana, 2018

Izdajo knjige je podprl:

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.3
334.7

MAZZUCATO, Mariana, 1968-

Podjetniška država : razkrinkavanje zmot o javnem in zasebnem sektorju / Mariana Mazzucato ; prevedel Samo Kuščer. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2018. - (Zbirka Angažirano)

Prevod dela: The entrepreneurial state

ISBN 978-961-7050-26-4

296786432

To knjigo posvečam mami Alessandri, ki s svojo duhovno močjo še vedno vpliva na vse, ki smo jo poznali – na našo pripravljenost in sposobnost, da odločno, velikodušno in s popolno milimo razumemo ter preoblikujemo svet. In pa očetu Ernestu, ki kljub bolečini ob njeni izgubi nikoli ni nehal raziskovati resnično obnovljivega vira energije – jedrskega zlitja.

VSEBINA

<i>Seznam tabel in slik</i>	13	
<i>Seznam kratic</i>	15	
<i>Zahvale</i>	19	
<i>Predgovor k izdaji leta 2018</i>	23	
UVOD	Spet širokopotezno razmišljanje	31
	Spopad pogledov	33
	Širokopotezno razmišljanje	36
	Ustvarjanje trgov, ne le njihovo popravljanje	38
	Ocenjevanje gospodarske politike	42
	Vzpostavljanje dinamičnih javnih organizacij	45
	Tveganje in dobiček	46
	Sekularna stagnacija ni neizbežna	50
	Novo izrazje in retorika	52
	Zgradba knjige	53
1. POGlavJE	Od krizne ideologije do delitve inovacijske delovne sile	61
	V evroobmočju	64
	Ali država odbira uspešne ali si neuspešni izbirajo državo?	67
	Preseganje tržnih napak	71
	Razgibana pokrajina tveganja	72
	Simbiotični in zajedavski inovacijski 'ekosistemi'	74
	Financionalizacija	77

2. POGLAVJE	Tehnologija, inovativnost in rast	83
	Tehnologija in rast	89
	Evolucijska ekonomija in sistemi inovativnosti	91
	Preseganje sistemskih neuspehov	98
	Zmote o gibalih inovativnosti in neučinkovita inovacijska politika	101
	1. zmota: <i>Pri inovacijah gre za RR</i>	105
	2. zmota: <i>Majhno je čudovito</i>	107
	3. zmota: <i>Tvegani kapital ljubi tveganje</i>	110
	4. zmota: <i>Živimo v gospodarstvu, ki ga žene znanje – kar poglejte, koliko je patentov!</i>	115
	5. zmota: <i>Evropski problem je le komercializacija</i>	118
	6. zmota: <i>Poslovno investiranje potrebuje 'nižje davke in manj birokracije'</i>	120
3. POGLAVJE	Državno tveganje: Od zmanjševanja tveganja do pogumnega prodora	123
	Kakšne vrste tveganje?	124
	Vodilna vloga države pri radikalnih (tveganih) inovacijah	130
	Izvirna in neizvirna zdravila	133
	Biotehnologija javno vodi, zasebno zaostaja	137
	Državni inštituti za zdravje: poganjanje toka, ne le plavanje z njim	140
4. POGLAVJE	Podjetniška država ZDA	145
	Uprava za napredne obrambne raziskovalne projekte (DARPA)	147

Program za inovacijske raziskave v malih podjetjih (SBIR)	154
Zdravila sirote	157
Državna iniciativa za nanotehnologijo	160
5. POGLAVJE Država in iphone	165
Applove inovacije	167
Plovba po toku tehnološkega napredka	174
<i>Od appla I do ipada: Nadvse vidna roka države</i>	175
<i>Kako so državno financirane raziskave Applu omogočile 'izum' ipoda</i>	177
<i>Velikanska magnetna upornost (GMR), program SPINTRONICS in trdi diski</i>	178
<i>Kemija trdnih snovi in polprevodniške naprave na osnovi silicija</i>	181
<i>Od kapacitivnega zaznavanja do drsnega kolesca</i>	183
Ipodova sorojenca iphone in ipad	186
<i>Od drsnega kolesca do zaslonov na večkratni dotik</i>	187
<i>Internet in HTTP/HTML</i>	189
<i>GPS in SIRI</i>	191
<i>Baterije, zaslon in druge tehnologije</i>	193
Je ameriška država 'odbrala' ipod?	197
Podpiranje domorodnega sektorja	198
6. POGLAVJE Zelena industrijska revolucija: potiskati ali dregati	203
Financiranje zelene industrijske revolucije	208
Različni pristopi držav k zelenemu gospodarskemu razvoju	213

<i>Kitajska 'zelena' petletka</i>	217
<i>Britanski neenakomerni pristop k zelenim iniciativam</i>	220
<i>Združene države: nejasen pristop k zelenim tehnologijam</i>	223
<i>Plusi in minusi ameriškega modela</i>	224
<i>Dreganje s tveganim kapitalom</i>	224
<i>Neučakanost investorjev tveganega kapitala: kako so investitorji Solyndro pustili na cedilu</i>	228
<i>Potiskanje ministrstva za energijo in ARPA-E</i>	233
<i>ARPA-E – nameren prevrat</i>	235
Potiskanje, ne zaviranje zelenega razvoja	239
Pomen potrpežljivega kapitala: javne finance in državne razvojne banke	242

7. POGlavJE **Vetrna in sončna energija:**

Državne uspešnice in tehnologija v krizi	249
Vetrna in sončna energija: rast, ki jo poganja kriza	251
Od prve »vetrne mrzlice« do vzpona kitajskega sektorja vetrne energije	254
Podjetja za sončno energijo in izvor njihovih tehnologij	262
Sončni stečaji: kjer je volja, je tudi pot	267
Konkurenca, inovativnost in velikost trga (kdo se sploh pritožuje?)	271
Sklep: čista tehnologija doživlja krizo	274
<i>1. zmota: Gre le za raziskave in razvoj</i>	276
<i>2. zmota: Majhno je čudovito</i>	277
<i>3. zmota: Tvegani kapital ljubi tveganje</i>	279

<i>Izgradnja zelenega inovacijskega ekosistema (simbiotičnega, ne zajedavskega)</i>	281
8. POGlavJE Tveganja in koristi: Od gnilih jabolk do simbiotičnih ekosistemov	283
Nazaj k Applu: Kaj je prejela država za svoje investicije?	286
<i>Zmota o ustvarjanju delovnih mest pri Applu: vsa delovna mesta niso ustvarjena enako</i>	288
<i>Applovi nestanovitni odnosi z ameriško davčno politiko</i>	293
<i>Paradoks čudežev v digitalnem gospodarstvu: Zakaj korporativnemu uspehu sledi regionalna gospodarska stiska?</i>	299
Kje je danes Bell Labs?	302
9. POGlavJE Podružbljanje tveganja in privatizacija dobička: Ali se lahko tudi podjetniška država kako okoristi?	305
Popačena stvarnost tveganja in dobička	305
Novo ogrodje	311
Posredni ali neposredni donosi	314
10. POGlavJE Sklep	321
<i>Dodatek</i>	331
<i>Literatura</i>	335
<i>Imensko in stvarno kazalo</i>	373

SEZNAM TABEL IN SLIK

TABELE

TABELA 1	Primerjava državnih sistemov inovativnosti Japonske in ZSSR v sedemdesetih letih 20. stoletja	99
TABELA 2	Možnost izgub v različnih fazah investicij (%)	111
TABELA 3	Podatki za Applov neto promet od prodaje, prihodek in RR med letoma 1999 in 2014 (v milijonih USD)	168

SLIKE

SLIKA 1	Bruto izdatki za RR kot odstotek BDP, 1981–2010	104
SLIKA 2	Faze investiranja tveganega kapitala	112
SLIKA 3	Viri financiranja za RR v ZDA leta 2008	127
SLIKA 4	Viri financiranja temeljnih raziskav RR v ZDA leta 2008	128
SLIKA 5	Klasifikacija novih zdravil	133
SLIKA 6	Število odobrenih zdravil NME v primerjavi z izdatki članic PhRMA v ZDA, 1970–2004	134
SLIKA 7	Odstotki novih vrst zdravil v farmacevtski industriji, 1993–1994	136
SLIKA 8	Proračun NIH, 1938–2012	142

SLIKA 9	Število dodelitev financiranja v zgodnji in semenski fazi s strani SBIR in tveganega kapitala (TK)	156
SLIKA 10	Applov neto promet od prodaje po območjih in izdelkih (v milijardah USD)	170
SLIKA 11	Cena Applove delnice med letoma 1990 in 2012	171
SLIKA 12	Produktivne raziskave in razvoj ali izkoriščanje?	172
SLIKA 13	Izvor priljubljenih Applovih izdelkov	197
SLIKA 14	Globalne nove investicije v obnovljivo energijo (v milijardah USD)	214
SLIKA 15	Državna poraba za RR v zvezi z energijo kot delež BDP v 13 državah, 2007	216
SLIKA 16	Podsektorji tveganega kapitala pri čisti energiji	226
SLIKA 17	Globalni trg za sončno in vetrno energijo (v milijardah USD), 2000–2011	252

SEZNAM KRATIC

AEIC	American Energy Innovation Council	Ameriški svet za inovativnost
ARPA-E	Advanced Research Projects Agency-Energy (US Department of Energy)	Uprava za napredne raziskovalne projekte - energija
ARRA	American Recovery and Reinvestment Act	Zakon o obnovi in vnovičnem investiranju
ATP	Advanced Technology Program	Program napredne tehnologije
BIS	Department of Business, Innovation and Skills (UK)	Britansko ministrstvo za podjetništvo, inovativnost in znanje
BNDES	Banco Nacional de Desenvolvimento Econômicoe Social	Brazilška državna razvojna banka
CBI	Confederation of British Industries	Konfederacija britanske industrije
CERN	European Organization for Nuclear Research, Geneva	Evropska organizacija za jedrske raziskave
DARPA	Defense Advanced Research Projects Agency (US)	Ameriška uprava za napredne obrambne raziskovalne projekte
DEMOS	UK think tank	britanski možganski trust
DoD	Department of Defense (US)	Ameriško ministrstvo za obrambo
DoE	Department of Energy (US)	Ameriško ministrstvo za energijo
EC	European Commission, Brussels	Evropska komisija, Bruselj
EPA	Environmental Protection Agency (US)	Ameriški urad za varovanje okolja

EPRI	Electric Power Research Institute	Raziskovalni inštitut za električno energijo
FDA	Food and Drug Administration (US)	Ameriška uprava za hrano in zdravila
BDP		Bruto domači proizvod
GE	General Electric	
TGP		Toplogredni plin
GMR	giant magnetoresistance	Velikanska magnetna upornost
GPS	Global Positioning System	Sistem globalnega pozicioniranja
GPT	general purpose technology	Tehnologije splošnega namena
GW		Gigavat
GWEC	Global Wind Energy Council	Svèt za globalno vetrno energijo
IPO	Initial Public Offering	Prva javna ponudba delnic
IT	Information Technology	Informacijska tehnologija
KW		Kilovat
KWH		Kilovatna ura
MIT	Massachusetts Institute of Technology	Tehnična univerza v Massachusettsu
MITI	Ministry of International Trade and Industry (Japan)	Japonsko ministrstvo za mednarodno trgovino in industrijo
MRC	Medical Research Council (UK)	Britanski svèt za medicinske raziskave
MW		Megavat
NAS	National Academy of Sciences (US)	Ameriška akademija znanosti
NESTA	National Endowment for Science, Technology and the Arts (UK)	Britanski državni sklad za znanost, tehnologijo in umetnost

NIH	National Institutes of Health (US)	Ameriški državni inštituti za zdravje
NIST	National Institute of Standards and Technology (US)	Ameriški državni inštitut za standarde in tehnologijo
NME	New molecular entity	Nova molekulska entiteta
NNI	National Nanotechnology Initiative (US)	Ameriška državna iniciativa za nanotehnologijo
NSF	National Science Foundation (US)	Ameriška državna znanstvena fundacija
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OSTP	Office of Science and Technology Policy (US)	Ameriški urad za politiko znanosti in tehnologije
PhRMA	Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (trade association)	Ameriška zveza farmacevtskih raziskovalcev in izdelovalcev
RR		Raziskave in razvoj
S&P 500		Borzni indeks, ki temelji na tržni kapitalizaciji 500 vodilnih podjetij, s katerimi se javno trguje v ZDA
SBIR	Small Business Innovation Research (US)	Ameriški program za inovacijske raziskave v malih podjetjih
SITRA	Suomen itsenäisyyden juhlarahasto	Finski inovacijski sklad
SRI	Stanford Research Institute (US, non-profit)	Stanfordov raziskovalni inštitut (neprofitni)
TFT	Thin-film transistor	Tankoplastni tranzistor
TW		Teravat
TK		Tvegani kapital

ZAHVALE

Knjige ne bi mogla napisati brez intelektualne pomoči in trdega dela mnogih sodelavcev in prijateljev.

Predvsem moram poudariti plodne pogovore z dvema izmed najboljših zgodovinarjev ekonomije na svetu, Carloto Perez in Billom Lazonickom. Zaradi Carlotinega dela o vlogi države v različnih fazah tehnoloških revolucij in najinih pogovorov na to temo, sem se resno poglobila v časovno spremenljivo vlogo različnih vrst 'kapitala' – finančnega in proizvodnega. In pa v vlogo države pri vodenju iz proizvodnih ciljev, ne le špekulativnih. Pri inovativnosti je seveda potrebne nekaj špekulacije, ki jo Bill zelo natančno loči od 'manipulacije'. Pri uporabi besed je nadvse natančen in na primer jasno loči poslovanje od trga, kar drugi pogosto zamenjujemo, ko uporabljamo izraz 'zasebni sektor'. Billovo delo o spreminjajoči se strukturi kapitalistične proizvodnje ter njenega odnosa do trgov dela in finančne dinamike bi si morali prebrati vsi, ki jih zanima teorija podjetij, ter vsi državni in drugi uradniki, ki bi radi kapitalistično proizvodnjo preoblikovali v bolj vključujočo in trajnostno.

Billu se moram tudi zahvaliti, da me je predstavil dvema svojima najsposobnejšima podiplomskima študentoma, Önerju Tulumu in Mattu Hopkinsu, ki sta mi potem izvrstno pomagala pri raziskavah. Öner je s pravo kirurško natančnostjo preučil finančna poročila podjetij, da smo podrobno

ugotovili, koliko je država dala Applu, tako s tehnologijami, ki so vključene v njegove izdelke, kot s financiranjem v zgodnjih fazah podjetja. Brez njegove pomoči 5. poglavja ne bi mogla napisati. Matt je pomagal s svojim vrhunskim razumevanjem čiste tehnologije, ki ji je predan tako strokovno kot politično. Brez njega ne bi bilo ne 6., ne 7. poglavja.

Hvaležna sem tudi Caetanu Penni, Caroline Barrow in Gemmi Smith, ki so vložili neznansko veliko truda v pregledovanje in urejanje gradiva. S Caetanom sem lahko zaradi njegovega poznavanja heterodoksne ekonomije (in ogrodja 'drugega kanona') in problematike inovativnosti marsikaj globlje razčistila. Koristil je tudi njegov izjemen doktorat o potrebnem 'prehodu' v avtomobilizmu. Caroline se je pregledovanja besedila lotila takoj potem, ko se je pridružila Science Policy Research Unit (SPRU) na univerzi v Sussexu. Nikoli ji ni zmanjkalo potrpljenja, kot poklicna plesalka je prispevala tudi pomembne poglede na vlogo javnega sektorja v umetnosti. Gemma pa je s svojim izjemnim razumevanjem dinamičnega konteksta, ki mora odzvanjati v vsakem delu, pomagala usmerjati nov uvod te prenovljene izdaje.

Nadvse sem hvaležna tudi Fordovi fundaciji, ki mi je omogočila, da sem si vzela čas za pisanje. Ni pa mi nadvse koristila le finančna pomoč njihovega programa za reformo globalnih financ, ki ga vodi Leonardo Burlamaqui, pomagalo mi je tudi Leonardovo delo o tem, kako 'upravljanje z znanjem' lahko 'oblikuje' trge. Leonardovo delo pri Fordovi fundaciji je dejansko navdihnilo prve delovne sestanke, ki so vodili k drugemu raziskovalnemu projektu. Projekt je financiral Institute for New Economic Thinking (INET). Pri tem projektu skušava z Randyjem Wrayem spojiti poglede Josepha Schumpetra o inovativnosti in poglede Hymana

Minskega o financah, da bi doжела, do kolikšne stopnje je mogoče finance oblikovati v orodje za ustvarjalno uničevanje, da ne bi bile obsedene od ponzijskega uničevalnega ustvarjanja, kakršno je stanje danes.

Med prijatelji in sodelavci, ki so mi pomagali s svojimi mislimi in pripombami, bi rada omenila še Freda Blocka, Michaela Jacobsa, Paula Nightingala in Andyja Stirlinga. Zadnja dva sta zaposlena na SPRU, kjer zdaj tudi sama delam. SPRU, ki ga je ustanovil Chris Freeman, je eno najbolj dinamičnih okolij, v katerih sem delala. Na tej ustanovi velja inovativnost za temelj kapitalistične konkurenčnosti, namesto da bi njene procese zavijali v bajke, pa jih 'kritično' preučujemo tako glede hitrosti kot usmeritve.

V zadnjih letih sem imela srečo, da sem lahko tesno sodelovala z gospodarstveniki po vsem svetu, ki si želijo slišati še 'drugačna' mnenja o gospodarstvu. V Britaniji je bilo posebno plodno sodelovanje z Davidom Willettsom (med letoma 2010 in 2014 je bil minister za univerze in znanost), nekdanjim opozicijskim ministrom za gospodarstvo Chuko Ummuno, opozicijskim ministrom za znanost Chijem Onwurahom in lordom Andrewjem Adonisom. Willetts je za to knjigo dejal, da jo ima za najboljšo knjigo leta 2013 in povedal: »Pokaže, da se v Ameriki praksa pri podpori inovativnosti močno razlikuje od retorike.« Ko sem pri Evropski komisiji sodelovala s Petrom Droellom (vodjem enote za inovacije pri generalnem direktoratu za raziskave in inovacije) glede pogledov na inovativnost v javnem sektorju, sem spoznala, da ni dovolj, le govoriti o potencialno 'podjetniški' vlogi države, temveč je treba konkretno razmisliti o vzpostavljanju 'podjetniških' organizacij znotraj javnega sektorja.

Seveda nihče od zgoraj navedenih ne nosi prav nobene odgovornosti za moje napake, pretiravanja, provokacije in za včasih morda pretirano goreče izražena mnenja v tej knjigi.

PREDGOVOR K IZDAJI LETA 2018

VNOVIČNO ODKRIVANJE USTVARJANJA JAVNEGA BOGASTVA

Podjetniško državo sem napisala leta 2013, da bi se zoperstavila pogledu, da po finančni krizi leta 2008 za obnovitev gospodarske rasti ni treba storiti drugega, kakor da z omejevanjem javne porabe zmanjšamo primanjkljaj. Bralce sem želela opomniti, da je finančno krizo povzročil zasebni, ne javni dolg, poleg tega pa sem trdila, da si je nesmiselno predstavljati, da bi države lahko zagotovile rast zgolj z omejevanjem, saj gospodarsko rast poganjajo predvsem državne investicije v področja, kot so izobraževanje, raziskave in tehnološke spremembe. Pomembna je kakovost, ne pa količina dolga, saj kakovost lahko vpliva na dolgoročne priložnosti za rast. Zato je treba bolje razumeti dinamiko državnih investicij, ki so privedle do interneta, do pomembnih dosežkov pri inovacijah v zdravstvu in pa do tistih investicij, ki danes vodijo zeleno revolucijo. Pri vseh teh zgledih je državno financiranje zagotovilo potrpljenje in dolgoročno strategijo, tako da je bil pozneje pripravljen investirati tudi zasebni sektor, ki se boji tveganja. Ne gre pa toliko za vprašanje javnega ali zasebnega, gre za to, da o vlogi države v gospodarstvu razmislimo neideološko in skušamo ugotoviti, kako lahko gospodarstvo usmerimo

tako, da se bo soočilo z družbenimi in tehnološkimi problemi, ki nas čakajo.

Navdušena sem, da se je založba Penguin odločila za novo izdajo knjige, saj je danes to razmišljanje iz dveh razlogov še toliko pomembnejše.

Prvič, leta 2018 se med ekonomisti spet razgreva razprava o starem vprašanju: ali varčevalni ukrepi pomagajo ali škodijo gospodarstvu? Razpravljavci se v grobem delijo na dva tabora: konservativne, ki pozivajo k omejeni javni porabi in torej šibkejši državi; in progresivne, ki zagovarjajo več investicij v javno dobro in storitve, na primer v infrastrukturo, izobraževanje in zdravstvo.

Stvarnost je seveda bolj zapletena, in celo pravoverne ustanove, kot na primer Mednarodni denarni sklad, so prišle do spoznanja, da so varčevalni ukrepi lahko kontraproduktivni. John Maynard Keynes je že v tridesetih letih prejšnjega stoletja trdil, da se lahko zaradi omejevanja porabe kratkotrajna recesija razplamti v resno gospodarsko krizo. Prav to pa se je zgodilo v Evropi v obdobju omejevanja porabe po finančni krizi leta 2008.

Drugič, v tem intelektualnem vzdušju je politikom veliko lažje pozivati h krčenju javnega sektorja, kakor pa zagovarjati možnost, da bi zasebni sektor prevzel več tveganja. Pri tem pa ne napadajo le velikosti državnega proračuna, temveč tudi organizacijsko strukturo javnega sektorja. Ne preseneča, da se je ameriški predsednik Donald Trump lotil Uprave za napredne raziskovalne projekte – energija (ARPA-E je ključna inovacijska uprava ministrstva za energijo in sestrška organizacija Darpe na ministrstvu za obrambo), republikanci v kongresu pa grozijo javni radioteleviziji PBS. Tudi v Britaniji že več let ostro napadajo BBC.

Napad na javne organizacije, ne le javne proračune, pomeni, da progresivni pristop ne more pomeniti le večanja javne porabe, temveč tudi varovanje struktur in organizacij, za katere bodo lahko potrebna desetletja, da jih spet vzpostavimo, če jih zdaj porušimo. Proračuni so prehodni, organizacije niso. Dolgo traja, da se oblikujejo in prevzamejo naravo gibanj, ki so jih ustvarila, pa naj gre za zelena gibanja ali gibanja za transparentnost in objektivnost novinarstva.

Kot pišem v knjigi, sta med duhovnimi očeti ustvarjalnega razmišljanja v javnem sektorju tudi Keynes in Polanyi. Keynes je pozival odgovorne, naj ne mislijo le na proticiklično porabo, temveč naj gledajo veliko širše. »Pomembno je, da država ne počne tega, kar posamezniki že tako ali tako počnejo, temveč to, kar se sploh ne počne,« je zapisal v knjigi *The End of Laissez Faire* (Konec politike nevmešavanja) iz leta 1926. Z drugimi besedami, država naj bi strateško razmišljala o tem, kako lahko investicije pomagajo oblikovati dolgoročne obete.

Zgodovinar ekonomije Karl Polanyi je v svoji knjigi *Velika preobrazba* šel še dlje. Trdil je, da so tudi 'svobodni trgi' proizvod državne intervencije. Z drugimi besedami, niso samostojni svetovi, v katerih lahko država deluje v dobro ali slabo, temveč so *izid* javnega – in tudi zasebnega – delovanja.

Podjetja, ki se odločajo o investicijah in pričakujejo nastanek novih trgov, razumejo nujno, da razmišljajo povsem neobremenjeno. Pomembni direktorji, ki se imajo za 'tvorce bogastva', študirajo vede o odločanju, strateškem upravljanju in organizacijskem vedenju. Razumejo, da morajo tvegati in se boriti proti inerciji.

Če pa se vrednost ustvarja kolektivno, bi se morali tudi tisti, ki razmišljajo o poklicu v javnem sektorju, naučiti razmišljati

neobremenjeno, in o tem, kako delovati podjetniško. Vendar se tega ne učijo. Uslužbenci v javnem sektorju se nimajo za tvorce bogastva ali trgov, temveč se v najboljšem primeru vidijo v vlogi tistih, k popravljajo pomanjkljivosti trga, v najslabšem pa v vlogi zaviralcev tvorjenja bogastva.

Za različna pogleda, kako svojo vlogo vidita javni in zasebni sektor, je delno odgovorna uveljavljena ekonomska teorija, ki pravi, da naj bi se država vmešavala le v primeru, ko trg ne deluje. Vloga države naj bi bila v uveljavljanju pravil igre: vsem omogoča enake pogoje; financira javno dobro, kot so infrastruktura, obramba in temelje raziskave; ter pripravi mehanizme, s katerimi omili negativne eksterne, kot je na primer onesnaženje.

Ko se država ne drži strogo svojega mandata, da le popravlja pomanjkljivosti trga, ji pogosto očitajo, da povzroča motnje trga, na primer s tem, da 'odbira uspešnice' ali da 'izrinja' zasebni sektor. Ko se je v osemdesetih letih iz teorije o 'javni izbiri' razvila še 'nova teorija javnega upravljanja', so javni uslužbenci postali prepričani, da morajo biti čim manj vidni. Bali so se, da bi lahko bile napake državne uprave še hujše od pomanjkljivosti trga, in so se zato pri svojem delu v splošnem močno zadrževali.

Zaradi takšnega razmišljanja so v mnogih državnih upravah uvedli računovodske mehanizme, kakršne uporablja zasebni sektor, na primer analizo stroškov in koristi, ali pa so funkcije prenesli na zunanje izvajalce v zasebnem sektorju – vse z namenom večje 'učinkovitosti'. Zunanje izvajanje in privatizacija pa pogosto nista nič kakovostnejša ali učinkovitejša,¹ poleg tega pa se je zaradi takšnega

---

1 <http://eu.wiley.com/WileyCDA/WileyTitle/productCd-1119120950.html>

prelaganja dela zmanjšalo zaupanje v javne ustanove, tako da nimajo več trdnega položaja pri delu s poslovnim svetom, ko se soočajo z izzivi enaindvajsetega stoletja, kot so podnebne spremembe in skrb za starajoče se prebivalstvo.

Vedno pa ni bilo tako. V obdobju kmalu po drugi svetovni vojni sta ameriški državni organizaciji NASA in DARPA ustvarili digitalno komunikacijsko omrežje, iz katerega se je pozneje razvil internet. Obe sta nastali v petdesetih letih, prejeli sta velika sredstva in imeli jasne cilje. Zaradi dela z jasnim poslanstvom² sta lahko pritegnili vrhunske strokovnjake, osebju pa sta dali jasno vedeti, naj se pri snovanju in tveganju ne omejujejo. Podobno je tudi ARPA-E, ki so jo ustanovili leta 2009, dosegla pomembne inovacije na področju obnovljive energije, še posebej pri skladiščenju elektrike v baterije; Državni inštituti za zdravje (NIH) pa že desetletja financirajo razvoj mnogih pomembnih zdravil. V Britaniji je zaradi odličnega programa BBC, namenjenega otrokom pri učenju programiranja, prišlo do investicij v mikroročunalnike, po javnem naročilu sestavnih delov pa so se podjetja, kot je ARM, uspešno razširila in postala resna gonilna sila.

Danes se dogaja prav nasprotno. Ta pestra in dinamična preteklost je pozabljena, javne ustanove s konkretnim poslanstvom pešajo. NASA mora svoj nadaljnji obstoj vse bolj upravičevati s takojšno gospodarsko vrednostjo, namesto da bi se lotevala drznih podvigov. BBC ocenjujejo po vse ožjih merilih,³ ki lahko upravičijo investiranje v kakovostna

---

2 <https://www.ucl.ac.uk/bartlett/public-purpose/publications/2017/oct/mission-orientedinnovation-policy-challenges-and-opportunities>

3 <http://commonwealth-publishing.com/shop/rethinking-the-bbc-public-media-in-the-21st-century/>

poročila in dokumentarce, ne morejo pa meriti ambicij in uspešnosti, ki sta podlaga ključnega uspeha BBC: ustvarjanja javne vrednosti, ki ni odvisna od oblike.

Javna vrednost ne more pomeniti le popravljanja problemov glede javnega dobrega, tako da prerazporejamo obstoječe bogastvo. Postati mora bolj cilj sama po sebi in možnost, da se soustvarja v različnih okoljih z novimi oblikami sodelovanja, ki se osredotoča na reševanje konkretnih nalog. Ko dejavniki v javnem sektorju ob konkretnih ciljih sodelujejo pri reševanju obsežnih problemov, soustvarjajo nove trge in s tem vplivajo tako na hitrost kot usmeritev rasti.

Pri soustvarjanju vrednosti in usmerjanju gospodarske rasti pa je treba poskušati, raziskovati in se učiti na napakah. Zaradi zmotnega pogleda, da naj bi javni sektor le popravljaj, če se kje na trgu zalomi, se državni uradniki počutijo vse bolj kot zgolj opazovalci. Do tveganja čutijo vse večji odpor, saj se bojijo, da bi se z neuspešnim projektom takoj znašli v središču pozornosti medijev in javnosti. Ko pa se kaj odvije uspešno, se uspeh pripisuje sposobnostim zasebnega sektorja. Tržni ideološki skrajneži so ostro kritizirali državo, ker je financirala zagonsko podjetje za sončno energijo Solyndro, ki je pozneje propadlo, niti omenjajo pa ne strašansko uspešnega električnega avtomobila tesla s, ki je prejel približno enako količino javnih sredstev.

Leta 2018 bi se morala razprava o gospodarski rasti bolj posvečati njeni smeri in organizacijskim zmogljivostim, potrebnih pri tveganju in eksperimentiranju vseh vpletenih organizacij. S takšno spremembo miselnosti je mogoče obuditi progresivni program: vsi dejavniki morajo imeti občutek, da so za krmilom, s čimer kar se da zmanjšajo

možnosti, da bi majhna, samozvana skupina tvorcev bogastva preprosto zgolj črpala vrednost. V civilni družbi pa morajo spodbuditi bolj dinamično razpravo o tem, na katero poslanstvo morajo skupaj staviti.

Kapitalistično gospodarstvo ni statično in tudi ne more biti. Prav tako se tudi zgolj ne širi enakomerno. Vse bolj ga od znotraj revolucionirajo novi podjetniški podvigi, na primer vdor novega blaga ali novih metod proizvodnje ali novih komercialnih priložnosti v trenutno obstoječo industrijsko strukturo.

– JOSEPH SCHUMPETER (1942 [2003], 13)

Poslovneži živijo v drugačnih utvarah od politikov, zato je treba z njimi ravnati drugače. Veliko milejši so od politikov. Pozornost javnosti jih hkrati mami in plaši, zlahka jih je prepričati, da so 'rodoljubi', zbegani so in preplašeni, a hkrati takoj pripravljeni na zavzemanje optimističnega pogleda, hkrati so samovšečni in negotovi vase ter se bolešno močno odzivajo na prijazne besede. Lahko z njimi storite karkoli, če le z njimi (tudi z velikimi) ne ravnate kot z volkovi ali tigri, temveč kot s pohlevnimi udomačenimi živalmi, čeprav so bili slabo vzgojeni in niso tako zdresirani, kot bi vam bilo morda ljubo. Motimo se, če mislimo, da so nemoralnejši od politikov. Če jih s svojim ravnanjem porinemo v čemerno, trmoglavo, prestrašeno razpoloženje, do katerega tako zlahka pride pri domačih živalih, ko z njimi napačno ravnamo, se bremena države ne bodo prenesla na trg. Nazadnje pa se bo javno mnenje obrnilo njim v prid.

– JOHN MAYNARD KEYNES (1938, 607; poudarek dodan)

Pogosto se napačno predpostavlja, da je uradništvo manj prožno od podjetništva. V podrobnostih to morda celo drži, ko pa je treba zagotoviti velikopotezne prilagoditve, je centralno vodenje veliko prožnejše. Morda traja dva meseca, da vam iz državnega urada odgovorijo na poslano pismo, industrija, ki jo vodi zasebno podjetništvo, pa potrebuje dvajset let, da se prilagodi upadu povpraševanja.

– JOAN ROBINSON (1978, 27)

Le kje ste bili vlagatelji tveganega kapitala v petdesetih in šestdesetih letih, ko je bilo treba vlagati v temeljne znanosti? Večino odkritij, na katerih je zrasla industrija, so napravili v tistem času.

– PAUL BERG, Nobelov nagrajenec za kemijo leta 1980
(navedeno v Henderson in Schrage, 1984)